

leven en lot te beschikken, was olie op het smeulende aziatische vuur, een welkome gelegenheid voor „extremistische“ elementen om zich te hullen in het gewaad van vrijheidsheiden en de rebellie tegen wettige overheden te prediken. Zij konden rekenen op sympathie, met name in Amerika, dat immers ook eenmaal eigen lot in handen had genomen en den overheerscher naar zijn eilanden teruggejaagd.

Zij konden ook rekenen op den steun van revolutionaire geestverwanten in het buitenland, voor wie wereldrevolutie, gevolgd door roode dictatuur, het beoogde doel is.

Zij mochten hulp genieten van het onpersoonlijke kapitaal, dat zich om geen lot van volkeren bekommert, maar bondgenooten vindt in allen, die bereid zijn volkswelvaart op te offeren aan goudorost en machtswaan.

Zoo konden oogenschijnlijk uiteenlopende stroomingen elkander in Azië vinden: de humanistisch georiënteerde idealisten, de communisten en de Amerikaanse dollarconingen, en ze zingen allen een vrijheidslied.

Dat vrijheidslied klinkt ook door in de dissertatie van Dr Verkuy. Weliswaar behandelt hij het probleem der godsdienstvrijheid, maar hij is er zich terecht van bewust, „dat godsdienstvrijheid nergens ter wereld een geïsoleerde werkelijkheid is. Historisch en principieel is er een onverbreekbare samenhang en interdependentie tusschen godsdienstvrijheid en andere vrijheden, zooals de vrijheid van meeningsuiting, de persvrijheid, het recht van vereeniging en vergadering, het minoriteitenrecht, de worsteling om sociale en radicale gelijkwaardigheid enz.“.

„Godsdienstvrijheid en de andere vrijheden kwijnen samen en ze bloeien samen. Ze slepen elkaar mee in hun val of ze heffen elkaar op in hun herrijzenis“.

Men mag verwachten, dat, waar Dr Verkuy dit alles zoo helder ziet, hij in zijn studie de godsdienstvrijheid niet zou hebben geïsoleerd, doch geheel ingepast in het raam eener beschouwing over Kerk en Staat, Overheid en godsdienst, of welke titels hij ook mocht hebben gekozen voor de desbetreffende hoofdstukken. Dit is echter niet het geval.

Mogelijk is zijn begeerte — uitgesproken in het slothoofdstuk over de „Vrijheid van godsdienst in Indonesië“ — om „op geen enkele wijze te willen ingrijpen in den politieke strijd“ van invloed geweest op de behandeling der stof; niettemin liet m.i. Dr Verkuy een prachtige gelegenheid voorbijgaan om, aan de hand van de H. Schrift, het Gereformeerde volk duidelijk voor oogen te stellen, welke roeping Nederland t.a.v. Indië had, heeft of nog hebben zal en hoe die roeping nu en voortaan zal zijn te vervullen.

Toch is het nu ook weer niet zóó, dat Dr Verkuy er in geslaagd is het probleem der godsdienstvrijheid geheel te isoleren. Dat lijkt me ook iets onmogelijks. En zoo vinden we toch allerlei aanknopingspunten aan het bredere terrein van den politieke strijd, dat Dr V. wilde mijden.

„Wat is godsdienstvrijheid?“ vraagt Dr Verkuy. En hij antwoordt:
Vrijheid van geweten.
Vrijheid van godsdienstige belijdenis.
Vrijheid van organisatie.
Vrijheid van activiteit (inbegrepen de werkzaamheid onder en ten behoeve van andersdenkenden).

Dit alles onder inachtneming van de beginselen van recht en goede zeden.

Deze laatste beperking kan niet gemist worden, want Dr V. eischt de aldus omschreven godsdienstvrijheid op voor alle godsdiensten. En bij de niet-christelijke godsdiensten zijn er, die gebruiken huldigen, welke tegen recht en goede zeden ingaan, bijv. koppensnellen, weduwenverbranding en allerlei andere rituele moorden, alamede talloze vormen van ontucht.

Heelemaal vrij zijn die niet-christelijke godsdiensten dan toch eigenlijk niet, want ze moeten het zich laten welgevallen gemeten te worden met een maatstaf van recht en goede zeden. Doch dat is dan ook de eenige beperking, want elke Overheid „wederstaat de ordinantie Gods“, als ze een godsdienst nog verder zou belemmeren in haar vrije uitoefening. „Ze (de Overheid) mag niet wijzer willen zijn dan God“.

Als de Overheid onverhoopt de vrije uitoefening van een godsdienst niet zou willen toestaan, dan moet de Kerk zelfs eischen dat dit wel geschiedt. Want de Kerk moet „vrijheid eischen niet alleen voor zichzelf, maar ook voor andere gemeenschappen“.

„Christus heeft gewild, dat alle menschen tot bekeering komen, d.w.z. dat allen in de gelegenheid komen in vrijheid te beslissen, tot dat Hijzelf in den Dag van den Oogst scheiding zal maken.“

De Christelijke Kerk moet daarom óók opkomen voor de vrijheid der andere religies. Niet „uit eerbied voor anderer overtuiging“, maar „uit eerbied en vertrouwen in de overtuigende macht van den Heiligen Geest, die door de prediking werkt“. Als ze dat niet doet, zou ze toonen niet in haar Heer te gelooven, maar in het geweld; niet in den Geest, maar in dwang“. (blz. 273).

Als de zaken zóó staan, dan moet het m.i. mogelijk zijn, dat er bijvoorbeeld in Kampen, naast de vele bestaande kerken, nog moskeeën, pagodes en stoepa's opgericht worden, indien er zich eenige aanhangers

van oostersehe godsdiensten zouden vestigen. Stel nu, dat de Overheid niet zulke afgodstempels binnen de goede veste zou dulden, dan zou de Gereformeerde Kerk van Kampen (ook de andere kerken natuurlijk) moeten eischen, dat de Overheid „de ordinantie Gods niet wedersta“ en haar roeping t.a.v. de vrijheid van niet-Christelijke godsdiensten begreep. Als zoo'n Kerk dat niet deed, zou ze toonen niet in haar Heer te gelooven!

Nu is er bijkans geen bladzijde in de H. Schrift, waar niet voor iedereen duidelijk de pretentie van de Kerk tot uitdrukking komt. De pretentie namelijk, dat er maar één ware godsdienst is en dat al het andere, wat zich daarnaast nog als godsdienst mocht aandienen, een samenknopsel van ongerechtigheid is, berustend op leugen en duivelsch bedrog. De apostelen gaan de wereld in met de prediking, dat er maar één Naam onder den hemel is, door welken wij kunnen zalig worden, namelijk Jezus Christus en Die gekruisigd. Vernietigend is hun vonnis over alles wat daar tegen in gaat. Afgoden zijn „goden“, die niet bestaan. Afgoderij is een dwaas, onzinnig gedoe, een gruwelijk bedrog. Van bestaansRECHT van andere „godsdiensten“ is nergens sprake.

Dat de Kerk voor de vrijheid (gelijke rechten) van andere godsdiensten in de bres zou moeten springen, is m.i. in lijnrechte tegenspraak met Schrift en belijdenis. En dat zij door dat niet te doen zou toonen niet in haar Heer te gelooven, een vreemde conclusie.

Waarbij vindt Dr Verkuy toch steun voor dergelijke ultra-tolerante ideeën?

Hij vond dien steun zeker niet bij Geesink, wiens „Ethiek“ hij, meer dan men oppervlakkig zou vermoeden, heeft ter hand genomen. Geesink toch wijst er o.m. op (dl II, blz. 366 en 382), dat de Staat het „algemeen christelijke“ heeft te handhaven tegenover anti-christelijke elementen en dan vindt hij zelfs, met den liberalen R. Mohl, dat het jodendom te overijld politieke rechten verkreeg.

GRONINGER Brieven

Amice frater.

Het is mij opgevallen, dat van den kant der synodocratische scribenten af en toe een poging wordt gewaagd eenigen humor in den kerkelijken strijd te mengen. Nu blijft zulks altijd een zeer riskante poging. Want met den humor is het als met de poëzie. Als die er niet is, zei Bilderdijk, dan komt zij er ook niet. Het gedicht uit plicht gelukt niet licht, maar hinkt aan ijsren boeien. En zoo is het ook met den humor. Ontbreekt hij — iemand maakt hem niet.

En zoo stonden wij dus hier voor enkele mislukkingen.

Is de kerkhistoricus en meester in het recht der kerk, die in de Groningsche „Gereformeerde kerkbode“ zijn best doet de werkelijkheid te verdoezelen, inzonderheid voor de nieuwste kerkgeschiedenis, gelukkiger geweest, toen hij den auteur van „De feitelijke toedracht, tien jaren kerkstrijd“ in zijn blad aanviel? Ik geloof het niet.

Hij heeft het over hetgeen „zekere kerkbode“ heeft geschreven en doet dan op het orgaan der vrijgemaakte kerken. En beweert dan, dat dit blad gevuld is met beschuldigingen tegen wat hij noemt de gereformeerde kerken. En dan komt de geestigheid.....

Van een hoogleeraar uit oude tijden, die veel polemiseerde, wordt verteld, dus zegt hij, dat hij was als de salamander, die altijd in het vuur leeft. En dan vertelt hij, dat dit een stukje bijgeloof was van die dagen.

In weerwil dus van het feit, dat hij zelf zegt: het is niet waar, wat van den salamander wordt verteld, zou hij toch raden voor de vrijgemaakte kerkbode als ondertitel te kiezen: de Salamander.

Geestig wordt opgemerkt, dat dit een welwillende raad is, omdat de naam „gereformeerde kerkbode“ zoo algemeen is. Nu ligt hier, naar ik meen, een vergissing, want ds Janssen schrijft in het gereformeed kerkblad, maar dat kunnen wij daarlaten.

De toegevoegde naam zou meer het speciale in het licht kunnen stellen, aldus de kerkelijke humorist.

Nu is humor nimmer kwaadaardig. Juist het tegendeel.

En het kan dus niet humoristisch zijn, als men iemand een naam als kenteeken wil opdringen, van welken men zelf getuigt, dat hij onjuist is, wijl vrucht van bijgeloof. Het past toch zeker niet bij de liefde, van welke sommige lieden zoo gaarne spreken.

Wat hier werd opgemerkt gaat over de schreef; het is niet op, maar over het kantie, en dus ook, naar de dichter oordeelde, „lichtelijk“ „flauw“.

Maar de historicus en man van het kerkrecht zegt van zich zelf: als ik nu ook maar iets van den geest van een salamander had zou ik op mijn beurt ook handigheidjes kunnen vertellen.

Laat ik den schrijver troosten. Een mensch kan al te bescheiden zijn. Want ik heb de Encyclopaedie Britannica eens opgeslagen — en die is altijd zeer secuur — en daarin van den salamander het volgende gelezen. Nu geen bijgeloof, maar echte werkelijkheid. Daar lees ik: salamanders, ver van het vuur te kunnen doorkomen, zooals de ouden meenden, worden alleen gevonden in vochtige plaatsen, en komen bij mistig weer,

Nog minder vond hij dien steun in art. 36 van de Nederlandsche Geloofsbelijdenis. Daarin zijn weliswaar in 1905, 21 woorden geschrapt, nochtans zijn deze niet vervangen door woorden, welke aan het ambt der Overheid de roeping verbinden de afgoderij te bevorderen. Ja, bevorderen! Want, zooals we later zullen zien, houdt het begrip „bevorderen van het Koninkrijk van Jezus Christus“, vgl. Dr Verkuy, in, dat de Overheid aan de Kerk geen belemmeringen in den weg leggen mag, meer niet, voor al niet meer! Welnu, als de Overheid dat óók niet aan de afgoderij doet, bevordert ze — in den gedachtengang van Dr Verkuy — de afgoderij. „Niet belemmeren“ is bij hem synoniem met „bevorderen“.

Ook vond Dr Verkuy geen steun, al méent hij van wel, bij de bekende gelijkenis van den vijand, die onkruid zaaide tusschen de tarwe (Matth. 13: 24—30).

Hij geeft in dit verband een uitleg aan dit Schriftgedeelte, welke uitnemend zou aansluiten bij een verhaal over een boozen vijand, die op klaarlichten dag zich met een zak onkruidzaad onder de zaaiers mengt en van wien de tarwe-zaaiers nu — in opdracht van hun heer — moeten erkennen, dat hij met evenveel recht zijn distels in den akker zaait als zij hun tarwe. De politie er bij halen mogen ze zeker niet, integendeel, ze zouden zoo noodig het recht van den onkruidzaaiër tegenover de politie moeten bepleiten.

Het is in veler oogen wellicht een aanlokkelijk beeld, dat Dr Verkuy voor oogen schemert: alle godsdiensten in alle landen even vrij. Dan doet het er ook niet toe, wat voor een Overheid er in zoo'n land gezag oefent, een christelijke, een mohammedaansche of een heidensehe, mits een internationale rechtsorde over die vrijheid waakt.

Maar dit beeld behoort zeker niet in de Kerk. Een volgende maal nog eenige aspecten van deze „Aspecten van het probleem der godsdienstvrijheid in Azië“.

G. GOOSSENS.

vooral na een donderbui, te voorschijn en worden dan in plaatsen gevonden, waar men ze in gewone tijden niet zou verwachten.

Nu, kijk eens hier. Dat past net, zou ik zoo zeggen. Om van de „nattigheid“ te zwijgen, wie houdt nu meer van den mist als het soort kerkrecht- en kerkhistorieeschrijvers, die wij in dit geval aan het werk zien?

Laat ik het bewijs aanstonds leveren uit hetzelfde artikel, waarin dan die salamander werd opgevoerd. Tegenover ds Janssen, die zich houdt aan de feitelijke toedracht, plaatst dr Praamsma zijn historiebeschouwing.

Wat zijn de feiten? zoo vraagt hij.

En dan komt het. „De feiten zijn deze, dat nog heden ten dage tal van bezwaarde gereformeerde ambtsdragers hun ambt met eere bekleeden in onze gereformeerde kerken. De feiten zijn deze, dat ze hun bezwaren in den kerkelijken weg hebben ingediend en dat die bezwaren het volle pond hebben gekregen in de meerdere vergaderingen onzer kerken. De feiten zijn deze, dat er niemand is geweest, maar dan ook niemand in onze kerken, die er ook maar aan gedacht heeft op deze bezwaarde broeders toe te passen de tucht, die leiden moet tot uitsluiting buiten het koninkrijk Gods“.

Nu moet men goed lezen. Op deze bezwaarde broeders is de tucht die moet uitsluiten buiten het koninkrijk Gods, niet toegepast. Er ligt in dit feit, want deze bezwaarde broeders zijn werkelijk gespaard, terwijl anderen om minder verzet werden uitgeworpen, juist, naar mijn smaak, de ergste ongerechtigheid en onwaarheid van heel den synodocratischen gang.

Dat is het juist wat ds Janssen en anderen, die werkelijke historie schrijven, ook willen doen zien.

Dr Praamsma heeft nu den fijnen smaak, om van zijn vroegeren ambtsbroeder, ik meen in dezelfde klas, te vertellen, dat hij zelfs de allereerste samenspreking, die nog niet eens een tuchttoefening was, en waarin hij publiek bewilligd had „ontdook, door de kerkelijke beenen te nemen en zich met pak en zak vrij te maken“.

Daar zijn af en toe onder ons van die zachtvaardige menschen, die bijv. De Reformatie te fel noemen.

Maar die nimmer zelfs de moeite nemen om te letten op een hoon, zooals diegenen aandurven, die er zich geregeld over beklagen, dat wij hen den broedernaam weigeren.

Nu moet men eens zien wat zij zooal wagen, ook om eens geestig te zijn.

Het lust mij niet hierop verder in te gaan.

Ik wil integendeel trachten het kwade met het goede te ontmoeten en den kerkhistoricus en zijn vrienden te herinneren aan een werkelijk geestig gebeuren in de vorige eeuw.

Want de historicus, die als de salamander houdt van den mist, waarin alles even grijs of grauw wordt, wil den werkelijken kerkstrijd verdoezelen door zijn lieflijke idylle vol mist met telkens de woorden: de feiten zijn deze.

Zooals Moeder de Gans het ook doet: daar was eens enz.....

Het wil mij echter voorkomen, dat men nog meer succes zou hebben door heel den kerkstrijd weg te

vagen en
Men is nu
Waarom
Daar is
het minde
Ik denk
in 1827 ui
quoi Napo
den wij d
noot heef
gissing, bi
schieden
De schi
Frankrijk
doel.

Wat wa
In de d
werden ve
den Christ
En nu v
nadat hij
na bezig
dat alle r
de verba
aanzagen.
gen die d
in versch
Zoo dur
en Heere
Men ver
angst het
vrouw, tro
hinderde,
met vrou
liefhebben.
Nietzsche.
Welnu —
in de dage
Nu leefd
tig geleerd
man en e
was door
al den on
Ten eind
ik zal nu d
op een ma
heeft geb
nimmer he
Zoo kwa
heet: hoe
je van het
werd gezeg
Pères v
nimmer be
de son. La
Zijn naa
van Apollo
en verderv
van het leg
gekomen. V
dat bewijst
sche woord
Napoleon
sel n é wil
Zoo wor
9:11. Apo
Deze Na
is: het goe
dat past. V
en de nach
De naam
Letitia; de
dat zijn d
zegt Pères,
l'automne,
vander jaa
vast.

Dan had
de twaalf
Hij werd
zee. Apollo
ten. Hij be
Noorden. In
nen.
En zoo
wel duidelij
die hij dan
niet de sla
Allemaal
Nu moge
jongste ref
ten, als wa
zouden wij
gen dienen
Laten zij
schrijver, h
je: alsdat
Zou hij nie
blijf, van st
in Friesland
sche stijfko
ontleend en
Enfin — b
heeren bes
feiten, de a
Schilder, he
afhoudingen